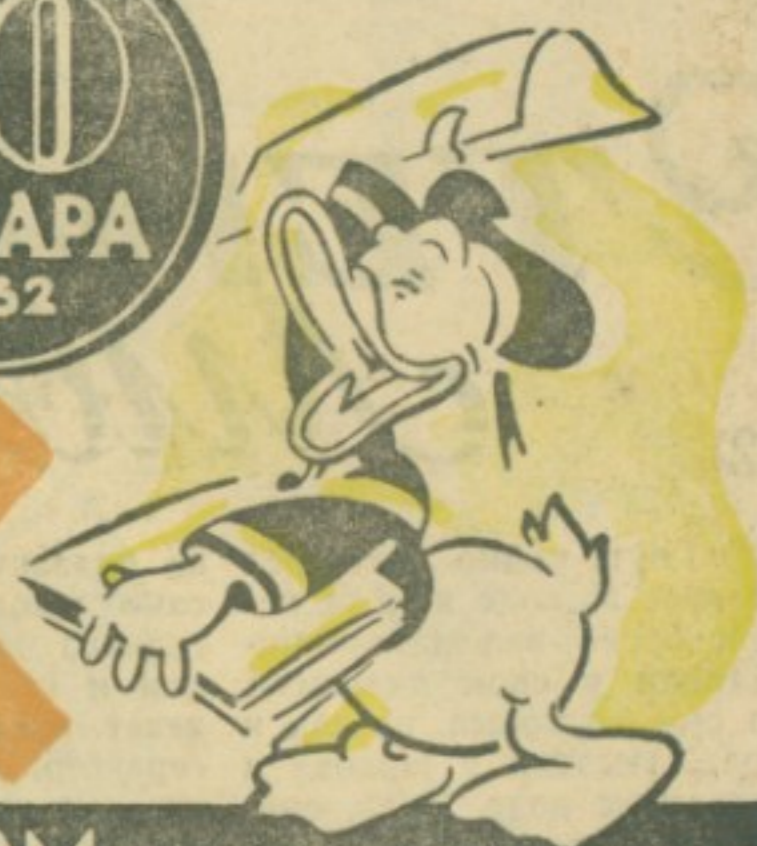

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XV — Број 90 — Субота, 19 септембар 1953

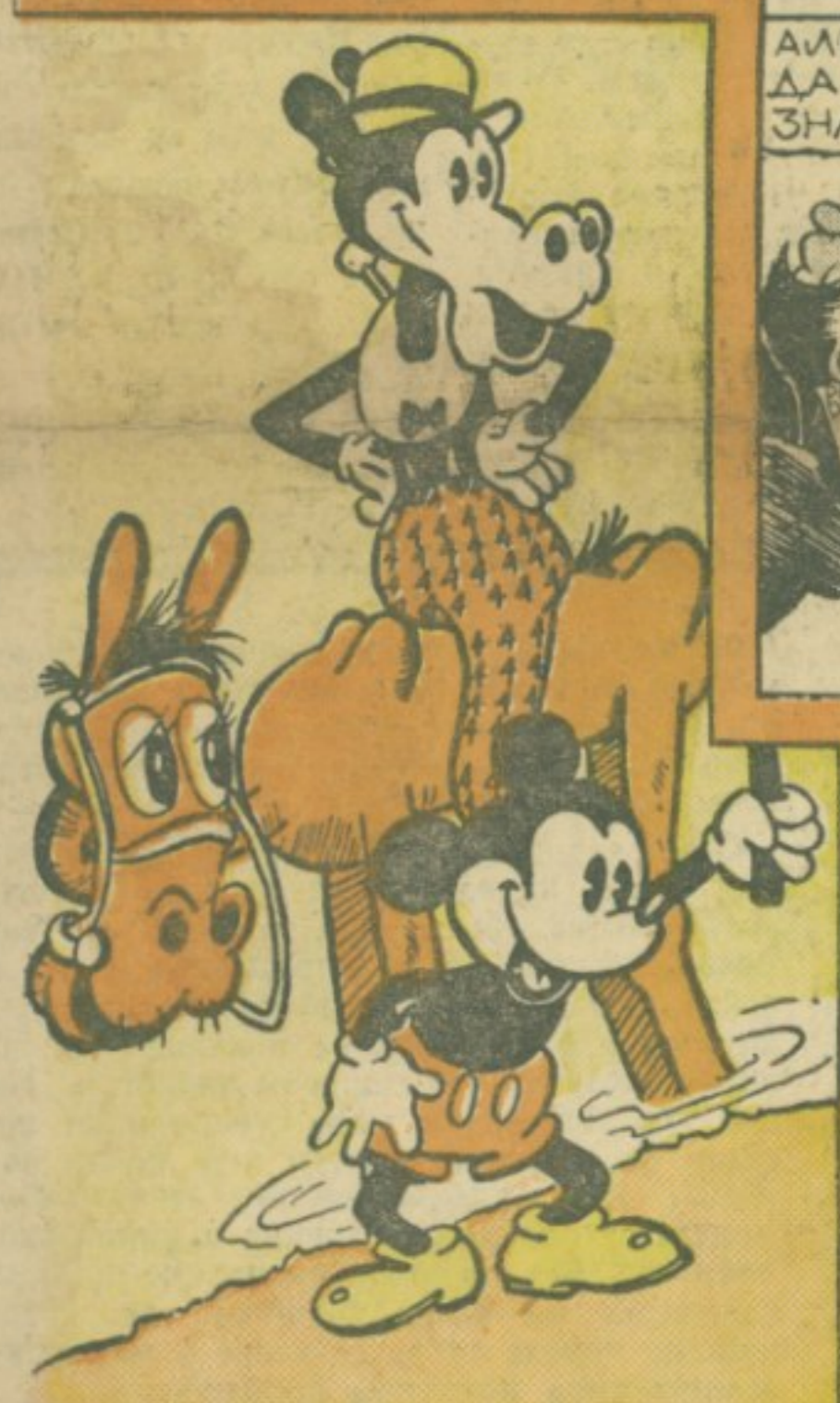
МИКИ И ЊЕГОВ ДВОЈНИК

МИНИ
СТИЖЕ У
МЕДИОКУ

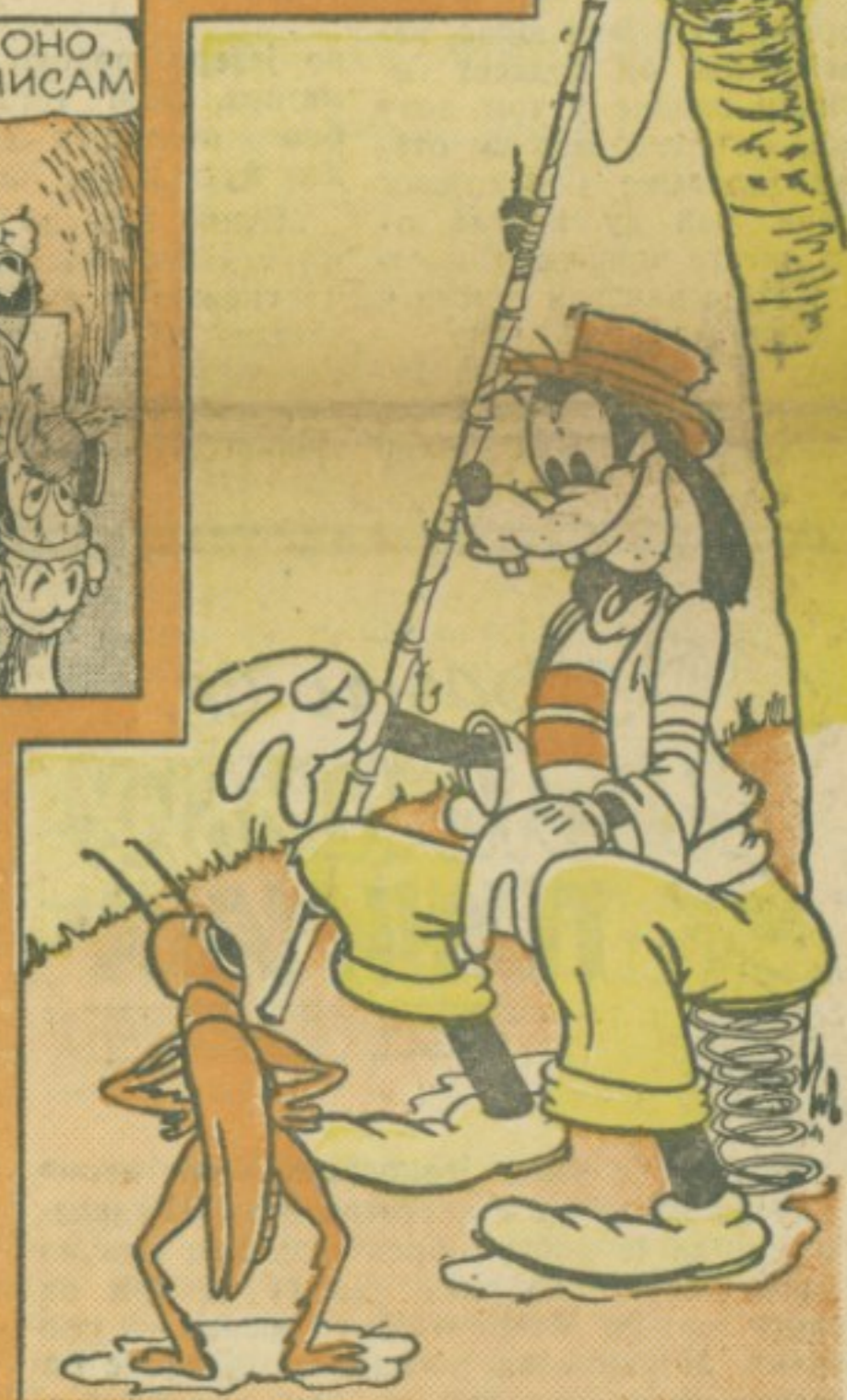
ОБЈАВЉИВАЊЕ МИХАЈЛОВЕ ФОТОГРАФИЈЕ У НОВИНАМА, ПРЕТИЛО ЈЕ ДА ДЕКОНСПИРИШЕ МИКИЈА... ГРОФ ЈЕДИОКА ХИТНО ЈЕ ОТПУТОВАО ПО МИХАЈЛА ДА ГА ВРАТИ У МЕДИОКУ..... МЕЂУТИМ, ВРАТИО СЕ БЕЗ ЊЕГА! МИХАЈЛО ЈЕ НЕСТАО!

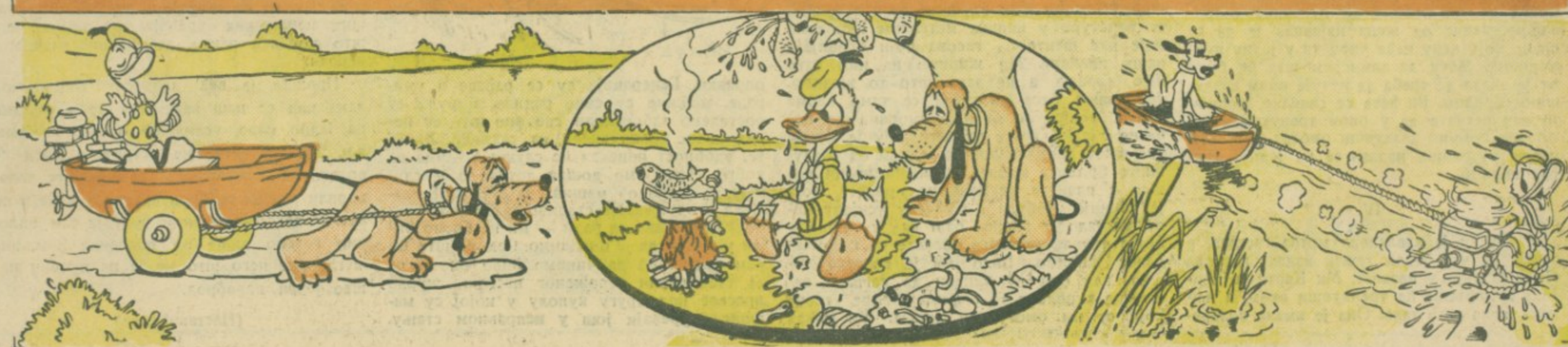
МИНИ СЕ ДАЛА У ПОТЕРУ ЗА ТАКСИЈЕМ КРАЉА МИХАЈЛА, МИСЛЕКИ ДА ЈЕ У ЊЕМУ МИКИ!

После дуге војње Мини је стигла на границу Медиоке

У ИДУЋЕМ БРОЈУ:
ДРАКОНСКИ ЗАКОН

Стенли Ливингстона

(12)

„Наш пут водио је поред обале реке Макоде која се пенила и бесно ваљала, — пише Стенли у свом дневнику. Често смо до појаса, па чак и до града, упадали у јаркове и рупчате пуне воде. Ипак, смело смо корачали напред, јер нисмо желели да нас масика примора да се негде утаборимо и сачекамо њен крај. Ишли смо преко баруштине, гацајући по благој дубокој до колена, пробијали смо се кроз гуштаре које су се као влажни тунели надвијали над нашим главама... Крупе кише тукле су по воденој површини и стварале на њој жућкасту пену, шибале по нама тако снажно да нам је често недостајало даха“.

Приликом преласка реке замало се није догодила несрећа. Носач Роџаб, који је целим путем носио сандућић у коме су била Ливингстонова писма и дневник, уместо да пређе преко брвна које су пребацили преко реке, загазио је у воду. На средини реке напучао је на неку јаму и упао у њу готово преко главе.

„Са страхом сам гледао шта се збива и каква ће судбина задесити драгоцени терет који је младић носио на глави. На срећу, Роџаб се одмах усправио. Нисам га касније казнио, јер су ствари у сандућићу биле нештетне“. Тај догађај толико је узбудио Стенлија да га је те вечери, иако прокисао до коже, описао у своме дневнику.

Непрекидне и јаке кише, какве већ више од педесет година нису падале у том делу Африке, не само што су отежавале кретање Стенлијевог каравана, већ су панеле огромне шитете црначким насељима. Када је караван стигао у Самбамвени, велики град — тврђаву султаније Самбамвени, чијим се утврђеним и јаким зидинама Стенли дивно

на одласку, затекао је готово само рушевине. Речна бујица разнела је читав предњи белем и уништила више од педесет кућа. Долина реке Унгерегија, коју је Стенли описао као најлепши и најкичовиснији крај у том делу Африке, била је претворена у блаћаву пустињу. Стотину села вода је просто однела, тако да се није могло ни погодити где су раније била.

Тако се Стенлијев караван пробијао кроз блаћаву, водену пустињу све до Багамоја, градића на обали мора из кога је и пошао на свој велики пут да би нашао Ливингстона. Испред Багамоја простирало се сада велико, мут-

но море. Избледела је, додуше, али је неокаљана; исцпана је, али часна“.

У Багамоју Стенли је нашао чланове експедиције које је краљевско географско друштво опремило и послало да тражи Ливингстона. Међутим, како је вођа експедиције сазнао да је Стенли већ отишао да тражи Ливингстона, одустао је од извршења овог задатка.

Међу члановима експедиције био је и Освел Ливингстон, син истраживача Ливингстона. Када је те вечери, после толико месеци, Стенли први пут легао у праву постељу, дубоко је одахнуо и сам себи рекао: „Моји маршеви су завршени“.

но језеро широко осам километара. Због тога је Стенли био приморан да последњи део пута пређе чамцима.

„Сунце залази, а ми улази-мо у Багамоју. Киранзоги дуба снажно у свој рог. Сјајна застава која се вијорила над великим језером Централне Африке, најваљујући помоћ Ливингстону, враћа се опет на

Ипак, Стенлијеве дужности још нису биле завршене. Пошто је и Ливингстонов син одустао од пута у Уњаембе, Стенли је сам прикупио носаче, набавио потребну робу, нашао поузданог водича и до-бро опремљени караван упутио Ливингстону. Тек кад је караван кренуо Стенли је осетио да је потпуно извршио

свој задатак. Па ипак, није осећао радост.

— Одједном сам се осетио чудно усамљен. Стотине и стотине километара превалио сам с мојим тамнопутим пријатељима. Делили смо и добро и зло. Сад су они опет отишли да помогну Ливингстону. Ко зна да ли ћу доктора или које од тих пријатељских лица још икад видети“.

Чим је Стенли стигао у Европу телеграфски је послао Ливингстонов извештај и писма директору „Њујорк хералда“ Џемсу Гордону Бенету, а двадесет и четири часа по његовом објављивању предао је Ливингстонов дневник и писма упућена породици његовом сину Тому. Такав је био договор који су Стенли и Ливингстон склопили још у Унијују.

Никад више Стенли није видео Ливингстона. Велики истраживач црног континента умро је 5 маја 1873 године у Мунлали, у покрајини Биса. Његова жеља да буде сахрањен у Африци није била испуњена. Један урођеник балсамовао је његово тело које је после дванаест дана стављено у ковчег и пренесено у Занзибар, а одатле у Енглеску. То је било последње путовање Давида Ливингстона кроз жарку Африку. Ипак, један део великог истраживача остао је у Африци: његово срце које су његови црни пријатељи сахранили испод једне пале у Мунлали.

Једанаест месеци касније, 18 априла 1874, Ливингстоново тело сахрањено је са свим частима у Вестминстерској опатији. Међу његовим пријатељима који су носили ковчег био је и Хенри Стенли.

— Крај —

Занимљивости

ДЕСЕТ РОМАНА

Не размишљајући много одговорите нам брзо: од доле побројаних десет познатих романа наше књижевности, који је роман написао Милутин Ускоковић?

1) Хајдук Станко, 2) Златарово злато, 3) Калуђер и хајдук, 4) Бакоња фра Брие, 5) Милан Наранић, 6) Горски цар, 7) Пауши, 8) Мртви капитали, 9) Нечиста крв, 10) Поп Тира и поп Спира.

Дакле? (Ниједан од ових романа није написао Ускоковић, који је дао свега два романа: "Дошљаци" и "Чедомир Илић").

ТИМАРЕЊЕ КОЊА ПОМОЋУ АПАРАТА ЗА УСИСАВАЊЕ ПРАШИНЕ

Досад је за тимарење коња употребљавана чешагија од свилене длаке, која је морала сваки час да се истреса на дашчицу да би се ослободила прашине. Међутим, захваљујући једном недавном проналаску, ова дашчица замењена је апаратом за усисавање прашине, који аутоматски у свој резервоар усиса сву прашину са чешагије.

КАКО СЕ ЈЕДЕ У СВЕТУ

Још и данас преко 740 милиона људи, дакле више од једне трећине становника земље, једе рукама. То су углавном житељи Африке, Аустралије и великог дела Азије. Затим, близу 400 милиона људи штапићима приноси храну устима. Тек на треће место долазе они који се при једу слажу виљушком и ножем. То су на првом месту Европљани и бели становници Америке. Око 15 милиона, претежно урођеници Северне и Јужне Америке, једе кашником и прстима, док близу 10 милиона људи — међу њима становници арктичких предела — употребљавају само нож и руке при обеду.

Занимљиво је да су се многа људождерска племена на острву Фиџи од давнина служила виљушком. Претпоставља се да су она дошла на замисао да је једу виљушком зато што су веровала да месо убијених непријатеља губи мањско дејство ако се пре тога много додирује рукама.

БЕЗ ТОПЛЕ ВОДЕ

Загревање млека за одојчад обављало се досад на тај начин што би се бочице с мле-

ком ставиле у топлу воду, при чему се морало водити рачуна о температури саме воде. Међутим, сад је пронађен један електрични апарат који не захтева загревање воде. Апарат аутоматски одржава температуру на 38 степени Целзијусових.

НЕПОТОПЛИВИ ЧАМАЦ

Недавно је конструисан чамцац који достиже завидну брзину иако његов мотор има јачину од свега 125 кубика. Његова бочна стабилност осигурана је с два помоћна пловка, који су спојени с главним делом цевастим подлогама. Возач седи на седлишту које је слично седлу. Пловци и труп овог чамца испуњени су ваздухом. Проналазачи тврде да он не може дотоне чак ни у случају да се преврне.

Отпрати се ТИХИМ ТЕХНИЧАРИМА

ВЕРНЕР ВАН ЛОРН

(7)

Вечера је била једноставна, али веома укусна и сви су с апетитом јели. Изгледало је да је добар оброк растерао мрачно расположење путника, јер су се сви од срца смејали Мк Картијевим шalama и при чама. Моркилово посада састојала се од петнаест људи и сви су, сем дежурних у контролној кабини, вечерали заједно с путницима.

Ножеви и виљушке налазили су се само поред тањира путника, док су се чланови посаде служили искључиво дугим, узаним кашикама. Било је јасно да је њима употреба ножа и виљушке била потпуно непозната.

После вечере Моркилд их је све позвао у велики салон и тада, први пут, саопштио им је прави циљ путовања. Јер, све што су досад о томе знали и што је подгревало њихове наде било је Моркилово обећање да их тамо очекује веома угодан живот, о каквом не би могли ни да сањају у својој земљи.

— Ја знам да ми неки од вас замерају због тога што сам вас онеспешне украсио на овај брод. Али, ја исто тако знам да би многи од вас одбили да то учине добровољно. Једна од жена изјавила је да се ни по коју цену неће украсити у једну подморницу. Могу да замислим шта би било да је знала да треба да путује овим ваздушним бродом. Ви ћете се свакако запамтити кад сазнате да у овом тренутку напуштамо Земљин ваздушни омотач. Јер, циљ нашег путовања налази се на једној другој планети.

IV

У салону је завладала мртва тишина, а затим се чуо један тежак уздах: госпођа Џојс пала је у несвест. Мк Карти је примом саопштење не трепнувши оком, а његова жена исто тако. Она је имала повере-

ња у Џона и његов суд. Дик је и раније претпостављао нешто слично, тако да га сазнање о путовању на другу планету није изненадило. Када му је Долорес додацила упитан поглед, као да од њега тражи савет како да се држи, он јој охрабрујуће климну главом. Остали су ћутали, чврсто стиснувши усне. Осећали су да су заробљени и да немају никакве наде на бекство.

После краћег времена госпођа Џојс дошла је к себи. Њен поглед упућен Моркилду био је пун нескривене мржње. Но, он је, као да то не примећује, наставио своје излагање:

— Мени је заиста жао што сам морао овако да поступим, али на други начин не бих успео да пронађем довољан број људи. Вероватно се ни половина од вас не би пријавила да сам вам одмах рекао да треба путовати на другу планету. Верујем да би било и таквих међу вама које то не би застрашило, али био сам принуђен да са свима поступим на исти начин.

— И мене је, као и вас, онај гас потпуно опио, — додаде он. — Повратили су ме људи из посаде брода. Ја сам морао да надгледам утовар и да наредим да се за вас припреме кабине. Ипак, боље је што се све овако одиграло, јер да сте се одупрли био бих приморан да прибегнем сили. А ја силу не волим. Ја ћу вам испричати све од почетка и препустићу вама да сами оцените да ли сам учинио погрешно.

Моркилово прича била је дуга, али сви су је пажљиво слушали.

— Опстанак мога народа зависи од исправности огромних машинских уређаја. Чак и ваздух који дишемо производе машине. Помоћу њих одржава се и потребна температура у нашим металним куполама које нас штите од гасова који обавијају нашу планету. Ми живимо на њој зато што морамо, а не зато што то желимо. Јер, наша раса исцелила се тамо веома давно, пошто је била приморана да побегне с једне друге планете коју је Сунце све више привлачило. На једном од ваздушних бродова којима су наши преци пошши с планете осушене на пропаст, која је дошпије утонута у Сунчеву усидну масу, нестало је горива баш кад су ушли у појас привлачне снаге планете на којој ми данас живимо. Било им је свакако тешко, али они су успели да саграде заштитне куполе и да у њима створе услове који су им омогућили живот. Ми никад

нисмо сазнали шта се догодило са осталим ваздушним бродовима. Можда су пропали у вазноси, а можда су неки од њих приспели ко зна где. Дакле, металне куполе биле су саграђене и живот у њима стао је да тече. Али, наши животи зависе од исправности машина које омогућују да се у куполама може живети. Наши преци изградиле су машине које су обављале готово све врсте послова. Изгледа да су се они лако прилагодили страховитој гравитационој сили нове планете, која је вама позната под именом — Јупитер.

Током година, живот наших предака постајао је све лакши и захтевао је све мање физичког рада. Машине су радиле уместо њих. Чак је већи део машина аутоматски оправљан, јер је најважнији и најважнији машински уређај годинама радио без икаквог заустављања и без икаквих

оправки. Генерације су се рађале и умирале, машине су саме радиле и људи су постепено заборавили све оно што су некад наши преци знали из технике. Видите, удобност понекад не служи људима на добро. Тако смо дошли дотле да у случају да једна од машина за стварање ваздуха и одржавање сталног ваздушног притиска престане да ради — ми не бисмо били у стању да је оправимо. Једино што би нам преостало да чинимо било би то да се становници угроженог насеља журно преселе под другу куполу у којој су машински уређаји још у исправном стању.

(Наставиће се)

ЗАКОН О ЗАБРАНИ РАСКОШИ

На страницама многих романа и хроника у којима се говори о животу у прошлости описана је понекад беда и невоља народа, али се ту често помиње и раскош и сјај моћних појединаца. Мало се где говори да је било и приговора против те раскоши, која је понегде прелазила сваку меру. Тако су расипање и раскош у 13 веку у Дубровнику узели били толико маха да је 13. априла 1235. године изишао закон о забрани раскоши приликом удаје. Тога дана одржан је збор на јавном тргу, где је прочитан и утврђен тај закон. Овом скупу присуствовали су поткнез Петар Белиславић, чланови Великог и Малог нећа и народ.

По том закону, мираз девојке није смео бити већи од 200 перпера. Млада је могла да изда за украсе главе, ушију и руку највише 10 форината. У то није био урачунат новац за венчање и чепач (једна врста капе за девојку која се удаје). За венчање је невеста могла да обуче горњи део хаљине од скерлета, опшивен мрком или модром кожом од куннице. Плашт је могао да буде од чисте или мешане свиле, а доњи део хаљине и појас такође од свиле и опшивени зечком кожом. Сва ова опрема могла је да буде јединица, него што је то у закону прописано, али никако скупља. Чепци који су били направљени пре доношења овог закона могли су се носити ма како били луксузни, али нови који су се тек имали правити нису смели бити од свиле нити извезени златом.

Закон је допуштао да се прославља само један дан, и то дан венчања. Сладак хлеб није смео да се меси, нити да се носи јело за младом кад иде у младожењину кућу. Младенцима се нису смеле поклањати кокошке, ортачи, прстење и новац, а то ни они нису смели да чине. На дан свадбе породице младе и младожење нису смеле једна другој да шаљу овнујско месо и колаче.

Венчано одело млада је смела да носи само осам дана. Она је могла по овоме закону да позове у госте две своје другарице, а младожења два своја друга и да их госте највише четири дана.

Девојке без родитеља и браће могле су понети у мираз цело своје имање, а удовице су могле донети своје другом мужу цео стари мираз и све што су добиле на поклон од првог мужа. Ако би нека жена донела мужу мираз већи од 200 дуката, онда после њене смрти нико од њене родбине није могао да тражи од њеног мужа више од 200, па макар да је она однела у мираз и хиљаду дуката.

Ове одредбе нису важиле за Дубровчане који су се женили са стране, нити за Дубровчанке које су се улавале на страну.

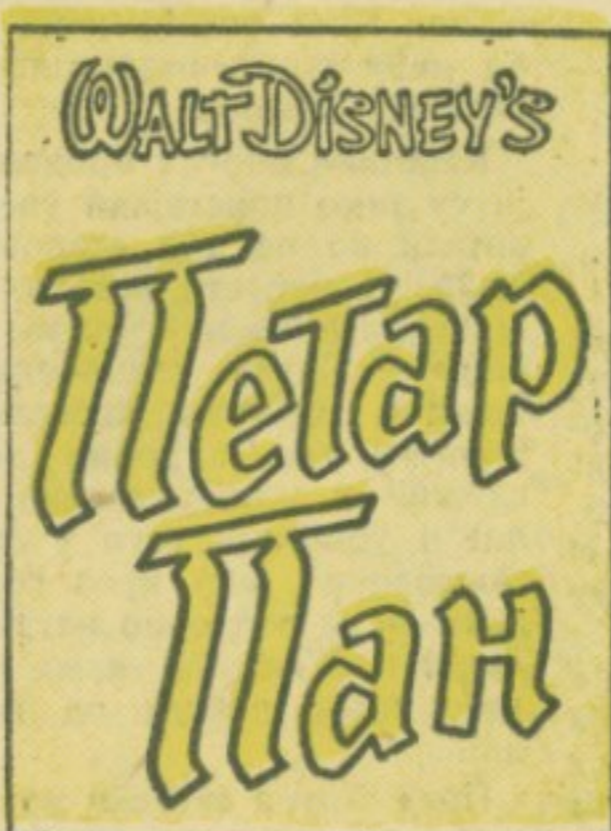
Казне за оне који би прекршили одредбе овог закона биле су прилично строге. У закону је било предвиђено да његове одредбе важе 29 година и да их нико за то време не може изменити.

Географске занимљивости

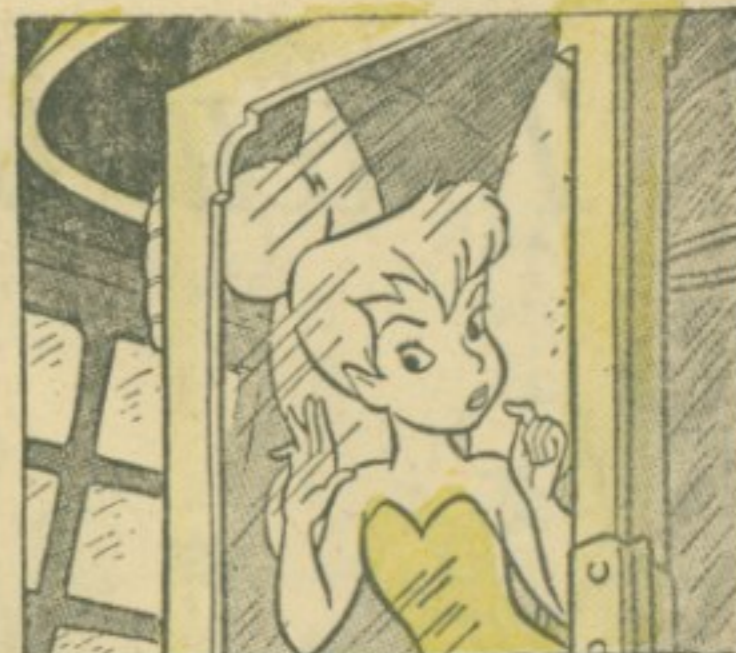
Географска имена често су чудновата. Дајемо вам три таква имена и питамо вас да ли сте за њих чули и да ли знате на шта се односе:

- 1) Опор? — 2) Ормањ? — 3) Пазуа?

(Одговор: Опор је планина у Далмацији, северноисточно од Трогира, а највећи њен вис је Црни Круг: 1.650 метара. Неки делови ове планине су под вегетацијом. — 2) Ормањ је планина у Босни, дванаест километара западно од Илиџе, највећи врх је висок 1.143 метра. Већим делом је под вегетацијом. — 3) Пазуа је планина у Кривошијама, 11 километара северозападно од Рисна. Највећи вис је 1.771 метар.

НЕ СЛУТЕКИ ДА СУ ВЕНДИ, ЊЕНА БРАЋА И ДЕЧАЦИ ЗАРОБЉЕНИ ПЕТАР РАЗГЛЕДА ТАЈАНСТВЕНИ ПАКЕТ...

ЗАРОБЉЕНИ ЗВОНЧИК ОБЛУШКУЈЕ ШТА СЕ ДОГАЂА НА ГУСАРСКОМ БРОДУ...

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Од зрна пшенице до хлеба

КОЛИКО ЈЕ СУНЦЕ?

Даљина Сунца од Земље износи 149.500.000 километара; то се у астрономији назива астрономском јединицом. Пречник Сунца износи 1.400.000 километара, а обим му је 1.300.000 пута већи од Земљиног. Тежа на Сунцу је 28 пута јача него на Земљи. Тако би човек од 75 килограма на Сунцу био тежак 2.100 килограма. Сунце са свим планетама јури кроз васиону брзином од двадесет километара у секунду.

ШТА ЈЕ МЕСИНГ, А ШТА БРОНЗА?

Ако се растопе бакар и цинк па се добро промешају, а затим пусте да се охладе и шчврсну, онда ће се добити месинг. У тој легури сједињена су добра својства бакара и цинка. Бакар се добро растеже, али се тешко лије, док се цинк добро лије, али је крт. Али, зато се месинг добро лије и није крт, па се у индустрији више употребљава легура бакара и цинка, то јест месинг, него сами за себе бакар или цинк. Од месинга се праве кваке на вратима или прозорима, пиле на чесмама и други водоводни по-

стројењима, тегови за ваге итд.

Бронза је мешавина бакара и калаја. Она је веома тврда и отпорна, па се због тога некад употребљавала за прављење топова. Од ње се праве кипови, ситан новац, медаље, машински делови итд. Бронза је пронађена око 2500 година пре наше ере. Доба у коме су се алат и оружје правили од бронзе назива се Бронзано доба, а трајало је од 2500 до 1000 година пре наше ере.

ВАРВАРИЗАМ

Варваризам је употреба страних речи кад у домаћем језику већ постоје речи за одговарајуће појмове. Тако је варваризам кад се уместо димњак каже оцак (турска реч), уместо кројач — шнајдер (немачка реч), уместо улога — рола (француска реч), уместо месар — касалин (мађарска реч). При избегавању варваризма не сме се ићи у крајност. Има код нас страних речи које се одавно употребљавају (махом из латинског, а неке из грчког језика), а које се, иако стране, боље разумеју. Такве су, на пример речи: универзитет, микроскоп, лепеша.

ЗЕМЉЕ БЕЗ МОРА

Да ли знате добро географију? Да видимо. Узмите оловку и у овоме списку од осам држава подвуците одмах, без много размишљања оне државе које немају излаз на море:

Луксембург, Уругвај, Авганистан, Финска, Белгија, Боливија, Сан Марино, Чиле.

(Од осам поменутих држава излаз на море немају: Луксембург, Авганистан, Боливија, Сан Марино).

ПОЗНАЈЕТЕ ЛИ СВОЈУ ЗЕМЉУ?

Македонија је препуна природних лепота и разних историјских знаменитости. Поред осталог, у Македонији има и доста лепих језера, како у низини, тако и у планинским масивима.

Наш цртеж представља једно високо планинско језеро у Македонији, и то у басену створеном још у ледено доба. Ово језеро налази се на висини од 1960 метара између врхова Борислајец (2662 метра) и Сирена (2610 метара) једне велике, лепе и познате плани-

не. Љубитељи природних лепота радо долазе до овог високог језера.

Да ли знате где се налази то језеро и како се зове?

(Бело Језеро на Шар-Планини).

ДАЛЕКА МОРА И КОПНА

Тристан Д'Акуња

острва спраћају сваке две-три године, а за време Првог светског рата, од 1914 до 1918 године, ниједан брод није пристао. Чести су бродови китоловаца који овуда плове. И они понекад сврате на ова пушта острва.

На овој групи острва може се за јело добити само рибе и кромпира. Становници хватају рибу кад мину буре. Тим послом бави се старо и младо. Осим тога, они по обали купе шкољке или се веру по стенама да траже птичја јаја. Све то међусобно деле. Али, то није довољно да задовољи њихове потребе у храни, па је глад њихова највећа невоља. Земље за обрађивање има врло мало, а има нешто и ливада. Тамо не расте ниједно дрво, јер су ветрови веома јаки и поломил би их. Око бедних зграда у којима станују, становници су посадили шибље да им оно заштити куће од буре. Стене острва су високе и строје спуштају у дубине океана.

Према казивању путника који су посећивали та острва, становници њихови су и поред свих тих невоља задовољни. Нико од њих не жели да их напусти. Они не плаћају никакав порез, не подлежу војној обавези, сви су међусобни једнаки у правима и

По далеким морима и океанима расту је на хиљаде острва, већих и мањих. Има насељених и с бујном вегетацијом, а има их пустих и забачених, без иједног човека или са по коју стотину људи. Природна богатства тих острва, уколико их има, веома су оскудна, па ипак су она за понеке људе прави рај. Једно од њих је и усамљено острво Тристан Д'Акуња.

Уствари, то је група острва, у којој је највеће Тристан Д'Акуња. Тим именом назива се цела та камена тамна маса која штрчи из океана. Од најближег континента ова група острва удаљена је 3.000 километара, а од острва св. Јелене 2.500 километара. Она су откривена у време кад су тражили нови континенти и прекоморски путеви. Пронашао их је португалски адмирал Тристан Д'Акуња 1506 године и дао им своје име. Осим ових, адмирал Д'Акуња открио је и нека острва у Индиском Океану. Од 1816 године острва Тристан Д'Акуња припадају Енглесима. Она се налазе на 37 степени јужне ширине у Атлантском Океану.

Сва острва те групе су пушта, изузев највећег. Прича се да је први становник тих острва био неки гусар који је тамо сакрио благо, али то није сигурно. И највеће острво било је пушто док није Наполеон интерниран на острво св. Јелену. Тада су и на њему као и на блиским острвима Енглези поставили мале војне гарнизоне да императорове присталице не би искористиле ова острва као базу за спасавање Наполеона. Када је Наполеон умро, 1821 године, гарнизон се повукао, осим три војника који су се свикали на тај живот. Доцније су се пожелени, а дошли су и неки насељеници. Сада на острву има око 200 становника.

СКРИВАЛИЦА

Где је скретишар?

Острва Тристан Д'Акуња изложена су честим и бесним бурмама и олујама. Острва немају лука. Када буре владају, онда бродови не могу да пристану у близину острва, јер олује потргају све конопце које држе сидра. Због тога се дешава да брод који је донео храну крстари данима и ноћима пучином, па кад види да не може пристати и чапцем отпремити храну становницима онда продужи даље, остављајући на обали очајне становнике који га посматрају како одлази. Бродови на ова

„ЛЕТО“ или „ЗИМУ“ шта желите?

Велики, упадљиви плакати који су се у лето 1926 године појавили у новинама и на рекламним таблама обећавали су „велику премијеру“ у њујоршком биоскопу „Риволи“. Премијеру, чега? Неког новог филма? Не! Тог необично топлог лета многи су биоскопи објављивали да приказују нове и добре филмове, а ипак су сале биле готово празне, јер гледаоци нису могли да издрже да проведу два пуна часа у топлим, загушљивим дворанама. Чак ни најбољи филмови нису могли да привуку публику.

Ипак, те топле летње вечери сала „Риволија“ била је препуна. Публику је привукао не филм, већ обећање да ће у биоскопској сали температура бити тако пријатна и да ће се гледаоци осећати као да се налазе у парку; и то у пролећно вече. Уствари, биоскоп „Риволи“, како је стајало на плакату, приказивао је „премијеру“ новог апарата помоћу кога може да се по жељи регулише температура и влажност ваздуха. Публика је почела да пристиже много пре него што је апарат стављен у покрет. Врућина је била неиздржљива. Због испарења ваздух у сали био је тако влажан да су људи једва дисали. Најзад, апарат је био укључен и публика, која се дотле гушила у препуној дворани, почела је лакше да дише. Лепезе, којима су се жене дотле хладиле, почеле су да се склапају једна за другом. „Премијера“ апарата за расхлађивање била је велики успех. Ускоро су многи биоскопи увели уређаје помоћу којих се може добити „клима по жељи“.

Двадесет и две године пре овог догађаја Вилис Керијер, један млад физичар који је тек био завршио универзитет, шетао је једне хладне магло-

вите јануарске ноћи по перону железничке станице и чекао воз. Перон је био потпуно обаувијен густом, непрозрачном маглом. И баш та непријатна, влажна магла, навела га је на мисао да би се на принципу компензације могао начинити апарат који би регулисао влажност и температуру у затвореним просторијама. Већ крајем године први Керијеров апарат био је завршен. Међутим, његов проналазак није имао много успеха. Људи су с неповерењем слушали објашњења младог физичара, а нико се није нашао да му помогне или да бар испита корисност његовог проналазка.

Прва установа која се послужила Керијеровим апаратом била је, изгледа, једна фабрика фармацевтских производа којој су за израду и чување лекова биле потребне просторије са одређеном температуром. Касније су и многа друга предузећа увела Керијерове апарате за расхлађивање. Али, све до 1926 године, то јест до „премијере“ у биоскопу „Риволи“, његови апарати нису се много употребљавали. Убрзо после те „премијере“ талас расхлађивања захватио је власнике готово свих великих америчких биоскопа. Неки су у томе толико претеривали да су расхлађене сале једно време претстављале праву опасност по здравље гледалаца.

Међутим, апарати за стварање „климе по жељи“ нису та-

ко лако освојили железнице и пароброде. Власници железничких компанија сматрали су их непотребним луксузом. Ипак, Керијер је и њих придобио и то на веома домишљат начин. Купио је један стари путнички вагон и сместио га у хангар. Јаки радијатори загревавали су унутрашњост хангара, а нарочито постављени мехови подизали су читаве облаке прашице. Насупрот тој страшној, загушљивој топлоти у хангару, у вагону је била пријатна свежина без иједне труни прашице. Керијер је власнике железничких компанија провео кроз хангар и увео их у расхлађени вагон. Није било потребно да их даље убеђује: свежина у вагону била је довољан доказ.

Апарати за стварање „климе по жељи“ показали су се нарочито корисни у рудницима. Они су први пут употребљени у рудницима злата у Јужној Африци у којима температура достиже паус 50 степени, а затим у дубоким рудницима Аризоне, у чијим је окрима било готово немогућно радити.

Данас већина прекоокеанских бродова, многе железничке композиције, велике фабрике и зграде имају апаратуре за расхлађивање. У новој палати Организације Уједињених нација која има 39 спратова, свака просторија снабдевена је овом апаратуром. Захваљујући њој претставници скандинавских земаља могу у својим одајама да створе климу на коју су навикли у својој домовини. Док ће, можда, одмах до њих, у соби претставника југа бити топло као на Екватору.

Капетани многих бродова који су тамо пристајали увек су питали ко од тих становника жели да напусти острво, али се никад нико није јавио. Једном се један становник са Тристан Д'Акуње пребелио у Кептаун, где је добио добру службу и живот далеко бољи и удобнији него у својој „домовини“, али кроз годину дана он је отпловио натраг на Тристан Д'Акуњу, иако тамо није имао никога од породице.

Пред Други светски рат најугледнија личност на острву била је удовица Франческа Реpero. Она је била нека врста старешине и сви су је слушали. Ова „господарица“ острва становала је у кући од наслаганог камења које није било малтерисано. Кров те „палате“ био је од дасака, које су биле притиснуте великим камењем и увезане конопцима. Ни „господарица“ ни њени „поданици“ нису знали шта се догађа у свету за време Првог светског рата, јер ниједан брод у то време није сврћао. Тек 1921 године дознали су да се у свету војно велики рат и да је 1918 завршен.

„Главни град“ ових острва је Единбург. Уствари, то је једно мало насеље смештено на обали. Сада становници ових острва имају и радио, па су у могућности да дознају шта се збива у другим деловима света, у које они не желе да се поврате.

Тако прича један стари ловац који је, седећи на обали потока, посматрао ову „хируршку операцију“.

Шљука као хирург

Дувао је јак ветар па су многа пушчана зрна промашила. Само су два захватила ногу шљуке. Рањена птица шћуририла се у шевару и дрхтећи чекала. Пси су прошли на неколико корака од ње и нису је приметили. И ловци су били у близини, али је ни они нису приметили.

Када се све утишало, шљука подиже кљуна и с неколико удара крила дође до обале потока. Застаде близу једне густе гомиле блата од гљине и својим шиљатим кљуном захвати мало блата и прилепи га на крваву ногу. Затим поче да чупа ситне струкове траве и да намешта „завој“ на рану. Преко „завоја“ развлачила је глину у све гушће и гушће слојеве. После отприлике четврт часа шљука се заустави да предахне. Затим, стојећи непокретно, дуго је глачала свој глине на својој рани. Најзад је полетела и изгубила се у густој шуми.

Један француски истраживач изнео је случај једне шљуке која је потпуно залечила сломљену ногу. Завој на озлеђеном делу ноге састојао се од стабљика траве облебљених блатом. Један други Француз прича да је такође посматрао лечење једне шљуке. Шљука је била рањена, али је ипак успела да побегне. Два дана касније она је ухваћена. На рањеним ногама имала је облог који се састојао од земље и перја. Поред тога имала је завој на другој рани која је била на грудима. Све то потврђује „хируршку“ вештину шљуке, како причају неки ловци.

Шљука не остаје дуго на једном месту, него се сели. Врло је корисна птица, јер се храни ларвама инсеката, затим одраслим инсектима, малим пужевицама и кишним глистима, које лови веома вешто, брзо и окретно. У невољи једе и мравља јаја.

Живот шљуке није нимало лак, јер је ловци много гоне због њеног укусног меса. Зато је она веома плашљива и неповерљива, па се преко дана никако не појављује на отвореном месту. Шљука је ноћна птица. Ако је принуђена да дању изиђе из свог скровишта, она тада чврсто прилегне на земљу, те ју је тешко приметити, јер је боја њеног перја слична боји земље.

Ако је у шуми тишина, онда се може десити да се шљука појави и у току дана, али тада бира места скривена од погледа и заштићена од јаке светлости. Тек кад падне мрак шљука слободно излази из свог скровишта. Кад мирује, она испружи шију, наслони врх кљуна на земљу и држи тело хоризонтално. Она полагано иде, гегајући се, а кад лети онда се креће у свим правцима необично вешто. Може да лети и кроз густу шуму, између испрепетаног грања, а да не закачи ниједну гранчицу. Притома она подешава брзину лета. Њен лет је тада час брз, час даган. При летењу она је у стању да брзо и вешто заокрене у жељеном правцу, а исто тако она се по жељи диже у висину или се спушта.

Међутим, дању то никад не ради. Не диже се високо у ваздух и не лети изнад отвореног места. Ако се уплаши, онда узлети увис и гуче, по чему је ловац увек познаје. Ако преко дана ловац уплаши шљуку и она одлети са свог

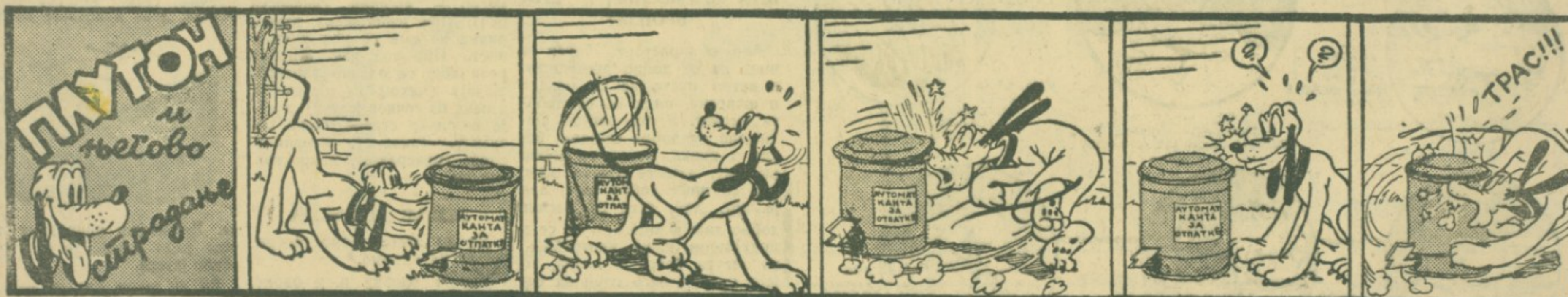
легала, увече ће се опет вратити на старо место.

Шљука се гнезди у густом шипрају или у близини каквог пропланка. Гнездо прави у жбуњу или у корену дрвета, у маховини или трави. Женка снесе четири јаја, која имају боју земље. За 17 до 18 дана излегу се младунци.

Многи сматрају шљуку за глупу птицу, али нису у праву, јер се она одликује брзим одлучивањем и у стању је да избегне и највештије постављене замке. Храбра је и увек спремна да стави живот на коцку ако затреба.

Шљука као да зна какву заштиту за њу претставља боја њеног перја, па се тиме вешто користи да изабере погодно место за заклон, на које у случају опасности одмах одлети. Она непокретно седи у сред гомиле сувог лишћа, поред одломака грана или опале коре, где не може да је примети ни најоштрије око ловца. У том положају остане све док опасност не прође. Често пусти ловаца на неколико корака од себе, па тек онда прхне и дигне се увис. Кад се спушта на земљу, описује широки круг, али кад стигне до гушгара обично одлети мало даље, желећи тиме да заваратраг.

Иако је шљука плашљива, ипак, кад се с човеком упозна, мало помало ослобађа се неповерења и може да се навикне на живот у кавезу.

ПИТОН и МЕЛОВО играју са куглицом

Карловачки ђаци у БРАНКОВО ВРЕМЕ

Када је Бранко Радичевић 1847 године штампао своје „Песме“, и међу њима свој чувени „Бачки растанак“, професори карловачке гимназије нису сигурно били толико изненађени и узбуђени једном до тада сасвим новом поезијом у српској књижевности колико смелошћу свог некадашњег питомца да као ђачке радости пева све оно што су стара и освештана школска дисциплинска правила најстроже забрањивала. Та правила, донета још 1799 године, уз неке мале промене важила су све до 1883; до оне године, дакле, када су по смртни остаци славног песника уз велико учешће народа свечано пренети из Беча на Стражилово.

Када се Бранкови стихови из „Бачког растанка“ подвргну под „коментар“ дисциплинских правила карловачке гимназије, онда су одиста претстали младог песника, по свих тањина његових професора, могли да буду неопростиви и за школски стар много значајнији него поезија којом је он обогатио српску књижевност.

У „Бачком растанку“ Бранко, поред осталог, пева како нема ништа слабе него с пушким ходати по планини, а дисциплинска правила то изричито забрањују. Он се радо сећа како се с друговима чамцем возио по Дунаву и дохватао се друге обале, где би се свалчили и поскакали у воду. „Пресекосмо воду и мазицу, испливасмо преко на обалу“, пева Бранко, па затим набраја: скакамо скока јуначкога, трчасмо што поднела нога; Дунаву до на дно ронисмо и у шаши песка износисмо. Али, догађало се да изненадно навали олуја и да наред Дунава преврне чамца пун ђака: „Вал за валом у часак нагрну, лате чамца па га преврну“, и тада би „браћа луда“ пливајући догрцала до брега или до друда.

Купање на Дунаву, пливање и војња чамцем биле су најмилије забаве карловачких ђака. Када би отоплило, и дошло лето, тада би и они из нижих и они из виших разреда потајно одлазили на реку, скривали се у врбаке или шеварје и одатле се отискивали на слободни Дунав, увек у

страху да их не открије ко од школских власти. Дисциплинска правила од 1799 године изричито кажу: „Забрањено је у Дунаву или барама око њега купати се, пливати или по леду трчати“. За купање на Дунаву била су одређена места, обележена оградом, докле се може газити. Но, баш на таквим местима било је увек најмање ђака. Дошлице су школске власти допустиле да се ђаци купају у Дунаву, на одређеном месту, само средом и суботом, и то они из нижих разреда од 5 до 6 часова по подне, а старији од 6 до 7. Сваки прекршај кажњавао се врло строго, па и батинама и школским затвором (карцером). Сиромашни ђаци ухваћени да се купају у слободном Дунаву лишавани су за 5 до 8 дана „благодјејанија“, а то је значило да су били осуђени на гладовање. Они су тада били присиљени да се увлаче у баште и воћњаке не би ли нашли штогод за јело, али и ту су их дохватала дисциплинска правила: „Плодове из вртова или винограда других људи, узимати, без добивене дозволе од власника, нека се зна да је срамно и забрањено“.

У Бранково време, у карловачкој гимназији било је највише свештенике, па затим трговачке, занатлиске и сељачке деце. Деца имунијих родитеља становала су код гимназичких професора и угледних карловачких грађана; сиромашнији, пак, по забаченим сокацима, код удовица, виноградара и баштована. Највећа сиротиња, која није имала да плати стан, становала је у једној гимназичкој соби. Сиромашни ђаци уживали су „благодјејаније“, а сељачкој деци углавном су родитељи с времена на време доносили храну: купус, пасуљ, сочиво.

Сиромашни ђаци издржавали су се како је ко умео. Неки би се најмили за слуге, а неки су били „фамулуси“: чи-

стияли су и ложили школе и за то добијали плату. Дуго се у Карловцима причало о тужној судбини сиромашног ђака Ђорђе Трбојевића. Ђорђе је био из Метка, из Лике, син сиромашног граничарског свештеника. Кад је свршио основну школу, отац га је послао у карловачку гимназију. С личком капом на глави, са свега десет форината у торбици и с једном козом, изгладнелом као што је и сам био, Ђорђе се преко врлетних личких планина упутио у Карловце, путујући пешке више од месец

довања нису ниједном ишли нику, а лето су проводили у неком Фрушкогорском манастиру, послужујући манастирској братији. Дошлице је био познат као патрон сиромашних ђака из Црне Горе новосадски књижар Арса Појевић.

Прва ђачка беседа одржана је у карловачкој гимназији тек 1863 године. Уколико ђаци сами себи нису налазили разлоге, они су је тешко могли наћи у оквиру онога што су допуштала крута школска правила. Тим правилима било је

на раскршћима сокака. Зими после седам сати увече, а леги после девет, није се смео ниједан видети ван свога стана. Али, иако је то било најстроже забрањено, ђаци би се са-стајали у собици неког свог друга, а потајно и у понекој гостионици. „Соба шиска а доста и тесна, око стола седи раја бесна“, пева Бранко. На тим седељкама причало се, а и пило и пушило, па не треба ни сумњати да је то био један од најкрупнијих прекршаја дисциплинских правила. У Бранково време ђаци су најчешће одлазили у две гостионице, „сад код Јаше, сад код Сешике“, скривајући се од школских власти и од ђака-цензора, којима је била дужност да откривају своје другове на „сумњивим местима“.

Казне којима су кажњавани ђаци за дисциплинске прекршаје биле су врло строге: батине (бој, штапићи) и затвор (карцер). Казну затвора издржавали су ђаци у дане кад није било наставе: четвргом, недељом и празником. Издржавање затвора морао је ђак сам да плаћа. Дошлице је то плаћање износило двадесет крајцара на дан, а ђак је у затвору проводио дан о хлебу и води.

Бранков „Бачки растанак“ сав је против дисциплинских правила старе карловачке гимназије и у њему има толико „прекршаја“ да се песник свакако не би могао задржати у гимназији, јер се у дисциплинским правилима каже: ко се ни после обновљене казне не о-памети, нека се исклучи из гимназије.

Но, питање је да ли је Бранко све што је опевао у свом „Бачком растанку“ и сам чинио. Зна се, на пример, да је он у шестом разреду гимназије био цензор, а то су били најбољи ђаци. У Карловцима је, додуше, постојала традиција да је и Бранко учествовао у бачким забавама ове врсте и да у њима није био последњи, док други сматрају да је Бранко у „Бачком растанку“ изразио свој револт против стеге коју је карловачка гимназија вршила над својим ђацима и тако дао одушка својим, у време школовања пригуше-ним, расположењима.

дана. Кога га је путем хранила млеком, а он је брао купине и вадио из земље корење, те тако дође и до Карловца. Ђорђе је у гимназији био најбољи ђак, „понос и украс гимназије“, „којему од двадесет и више лета до данас у њој није било равна“. Умро је у шестом разреду гимназије, о-жаљен од својих другова, професора и карловачких грађана.

У карловачкој гимназији било је и тако сиромашних ђака који кроз цело време школовања ни крајцаре нису имали у џепу. Издржавали су се углавном од „благодјејанија“, а било је и добрих људи који су их помагали и снабдевали одећом и обућом. Тако је удовица баба-Сока деценијама бесплатно држала на стану једно-два ђака сиромаша, прала их и о Божићу даривала новом кошуљом и чарапама. То су обично били ђаци из Црне Горе и Лике, који за целог шко-

одређено чак и на којим местима и докле ђаци могу да одлазе у шетњу. Фрушка Гора је за њих била затворена. Забрањено им је било да гледају позориште и да играју у коду. Као крча и подруге виноградарски, и позоришне и кодо оглашени су за „сумњива места“. Чувено Бранково коло у „Бачком растанку“ с гледништа гимназичких дисциплинских правила такође претставља преступ, јер малде Бранкове берачице, с којима се Бранко хвата у коло и младалачки поткикује, нису достојне младина који треба да „душу врлинама украси и профини“. Ђацима је било забрањено да се задржавају на карловачкој пијаци, око црква и

Бибер КАО НОВАЦ и РАТНИ ДАНОК

Када би вам ваш кућно-власник затражио да један део кирије платите у зрнама бибера, свакако бисте овај захтев сматрали прилично чудноватим. Шта бисте тек рекли о човеку који би из свог почанника, уместо новца, вадио зрна бибера да њима плати купљену робу! Међутим, некад, и то не баш тако давно, плаћање бибером није изазивало ничије чуђење.

су оне познате под заједничким именом — бибер.

У Европу је бибер стигао преко трговачких каравана до краја Индије. Први га помиње грчки филозоф Теофраст, око 300 година пре наше ере, у вези с походама Александра Македонског, чији су војници донели својим кућама то црно зрнало, хвалећи га као чудесан лек и зачин. Све до пред крај Средњег века бибер је био веома скуп. Велико богатство Млетачке Републике заснивало се знатним делом на трговини бибером. За време Хенрика II, у другој половини 12 века, основано је у Лондону прво удружење трговца бибером, које му је одређивало цену. Она је, на пример, у средњовековној Шведској износила 23 до 49 шведских талара по килограму, што је у оно време била огромна сума.

Овако висока цена бибера била је за Португалце један од разлога да потраже поморски пут за Индију и да преко њега развију монополистички положај средоземних поморских република у трговини зачинима. И кад је 1498 године у Европу стигла вест да је португалски морепловац Васко де Гама са својим једрењацима заповио од Рта Добре Наде даље према истоку, настао је на европским берзama осетан пад цена бибера. Португалија је после тога приграбила целокупну трговину зачина у своје руке и држала тај монопол све до 18 века, извлачећи из њега огромне добити.

У бибери је плаћан и ратни данак. Историчари тврде да је краљ Западних Гота Аларих, 408 године, после заузимања Рима, затражио данак који је између осталог предвиђао и испоруку од 3.000 фунти бибера. И у савременом ратовању бибер је играо важну улогу. Тако је у Првом светском рату искоришћаван за добијање сузавца.

Најдрукратије дрво биљног царства — тако су некад називали јошуа-дрво, које расте на америчком југозападу. Овај оштар суд свакако је резултат недовољног познавања, јер онај који је видео шуму јошуа-дрвећа у цвету није се никад тако недовољно изразио о томе необичном и интересантном дрвету.

Као за све пустињске биљке, и за јошуа-дрво вода! од велике важности. Ако ни ма довољно влаге, оно избацни мало, или уопште нема, цветова.

Живот у пустињи није нимало лак и једноставан. Биљка која у њој расте мора да буде отпорна и јака да би могла да опстане. Тако је и јошуа-дрво. Лиштем облана бајонета брани се од незваничних гостију, а обликом стабла од јаких пролетних ветрова. Оно је успешно одолевало

претварају се убрзо у једну од најлепших творевина природе. Цветови су споља ружичасти, док су изнутра жути као лимун. Стабљика је обично тако претрпана цветовима да пулопци не могу сасвим да се развију.

Јошуа-дрво ниче из семена или из изданака корена. Овај последњи начин множења много је једноставнији и бржи, али тако настале биљке имају непријатеља који многе од њих спречава да достигну зрелост. То је један врло леп лептир, за чије је ларве корење јошуа-дрвета идеална подлога. Тај лептир, на неки непознат начин, разликује дрвеће никло из корена од дрвећа никло из семена. Биљка никла из семена нема корење довољно велико, да би могло да обезбеди исхрану ларве преко зиме и због тога лептир полаже своја јаја на лист јошуа-дрвета никлог из кореновог изданка. Кад се излеже, ларва прогризе стабљичу и jede ерж, док се не спусти до корена. Биљка услед тога угине, а ларва се у корену у-чаури и у априлу излети као лептир.

Јошуа-дрво високо је од пет до десет метара, а пречник стабла креће се од 30 сантиметара до једног метра. Старост коју достиже ово дрво још је предмет дискусија. За једно циновско јошуа-дрво у Калифорнији претпостав-

ља се да је старо хиљаду година. Јошуа-дрво почиње да цвета тек кад достигне висину од два до три метра. На месту где је био цвет настаје нова грана. Често поједине гране, услед велике тежине, полегну по земљи, али и у том положају цветају и даље расту. Те полегле гране претстављају одличну заштиту за многе пустињске животиње. Птакови са њих скидају оштро лишће и њима покривају своје рупе да би их заштитили од прериских вукова.

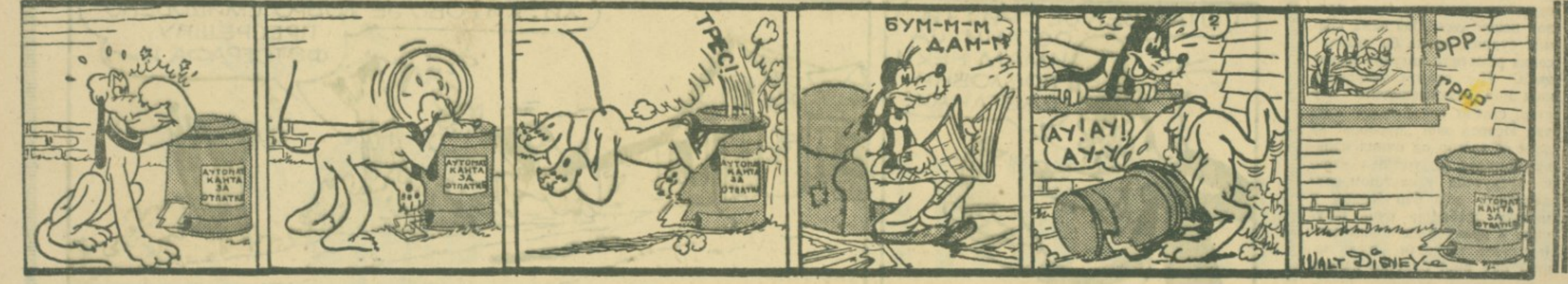
Разноврсна је и интересантна употреба јошуа-дрвета. Његово корење је црвене боје и њиме су Индијанци некад бојили корпе. Да ли су јели плодове и семе јошуа-дрвета, није утврђено, мада има знакова који указују на то да јесу. У новије време употребљавало се стабло јошуа-дрвета за прављење вештачких руку и ногу. У другој половини деветнаестог века подигнута је фабрика за производњу хартије од овог дрвета. Али, како њен квалитет није био добар, производња је престала и тако је јошуа-дрво поштеђено од брзог уништења. Од такво-ване скамењене јуке праве се разни украсни предмети. Скамењена јука је слој силикатних материја које се таложе на месту где је јошуа-дрво оштећено од инсеката или птица. Тај материјал временом постаје тврђи од махагонија.

врћеном количином бибера, а у разним земљама је у 14 и 15 веку, у несташици новца, употребљаван бибер као средство плаћања.

Кад, дакле, седнете за сто и истресете из сланика мало бибера на чорбу или пилав, сетите се да је бибер некад играо велику и важну улогу у свету. Он није заузимао само прво место међу зачинима, већ је често био значајан чинилац у односима између држава и у привредном и политичком животу сваке од њих.

Бибера има више врста. Пред црног, који је најпознатији и на светском тржишту заузима најважније место, постоје још и црвени и жути бибер. Унутар тих трију врста, има око 650 подврста, а све

Знаете ли све о ОКУ

Када механичар хоће да направи фотографску камеру, он се лати дрвета, метала и стакла. Када би од њега захтевали да уместо тога употреби хемиске материје као што су: беланчевине, шећери, масти, со и вода, он се тог посла вероватно не би прихватио. А то је баш онај материјал с којим мале ни ембрион почиње да ствара око — ту фотографску камеру нашег организма — и то још онда кад његова величина не претставља ни десетихиљадити део величине будућег ока. Око четири петине свег утрошеног материјала претставља вода.

Очне јабучице нису у суштини ништа друго него мале, и то савршене, камере. Оне имају и ту особину да потпуно саме удешавају оштрину према удаљености предмета која гледамо, као и да се саме покрећу у одређеном правцу. Иако предмете гледамо с два

свом савршенству упоредити никакво сочиво или блендама које камере. Ипак, најосетљивији део читавог овог оптичког система јесте мрежњача, која се налази у дну ока. Она стално, кад год су очи отворене, прима непрекидан низ слика, које се без престанка смењују. Све те „снимке“ мрежњача одмах спроводи мозгу. Она је веома сложена; састоји се од девет слојева.

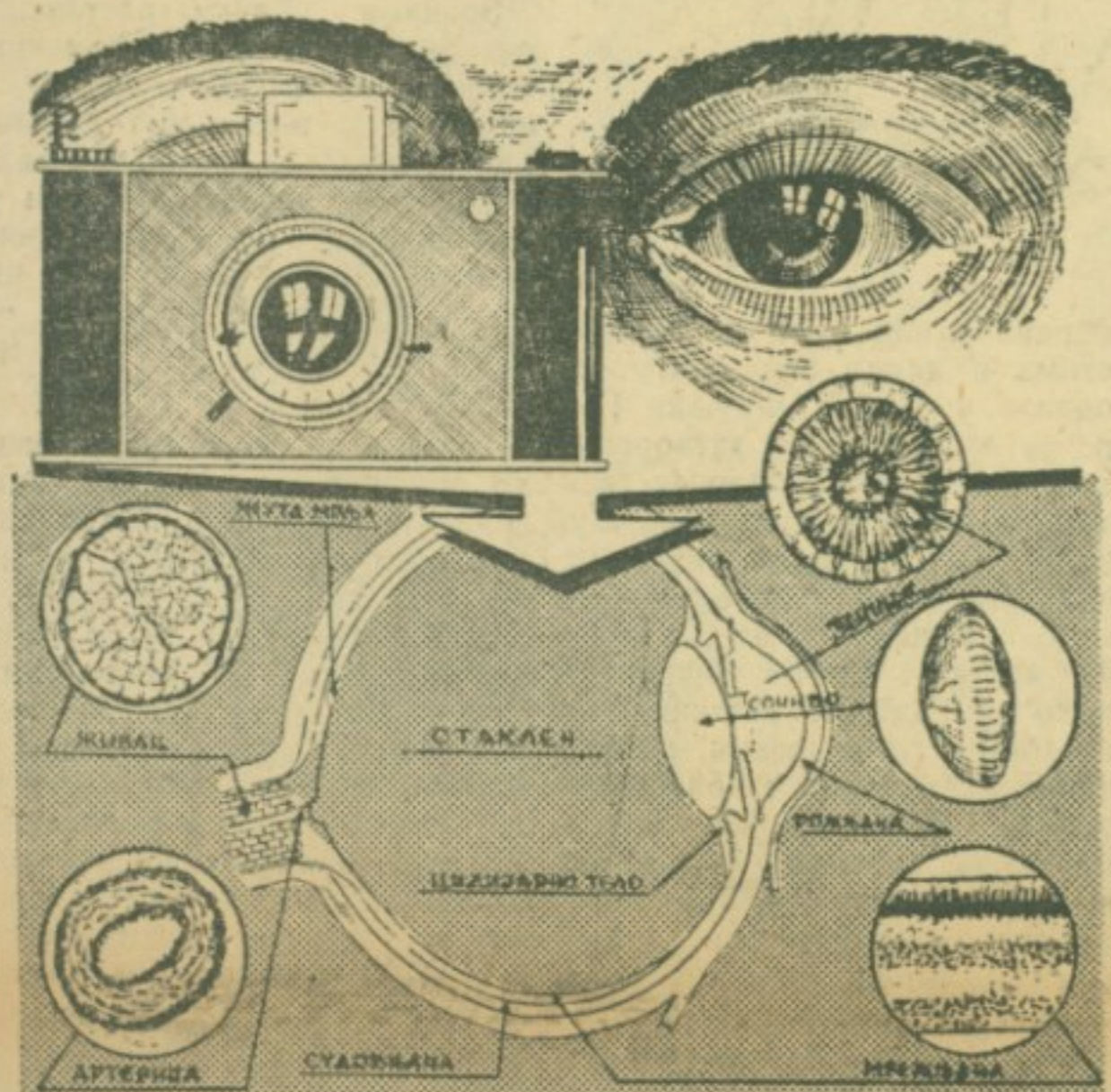
Нервни путеви који везују мрежњачу с мозгом нису ништа мање компликовани. Само у мрежњачи налази се око 137 милиона нервних ћелија које примају видне утиске. Нервна влакна која од њих воде ка мозгу постепено се спајају, тако да их на крају има нешто више од једног милиона. Она стварају читав низ релејних станица, које су тако удешене да путем својих веза сваку светлосну слику одмах шаљу „надређеним“ ћелијама мозга.

риће, дакле, од ње просторно претставу и заоденуће је у њене природне боје.

Али, оно што је у свему овоме најчудесније нисмо још ни поменули. Око шаље непрекидно ритмичке, брзе електричне импулсе у мрежну нерава и ћелија у мозгу. Ови импулси изазвани су светлосним сликама које пролазе кроз зеницу и преламају се у сочиву. Ломећи се кроз сочиво, слике предмета се обрћу и падају извртнуте на мрежњачу, где изазивају надражај у нервним ћелијама. Међутим, ми предмете не видимо извртнуте.

Још занимљивије је питање на који начин ови електрични импулси дочаравају облик виђеног предмета. Они собом не носе елементе вида. Они не „знају“ ништа о „близу“ или „далеко“, о „усправно“ или „положено“, о „тамо“ или „светло“, о боји и облику. Па ипак, они нам омогућују све те претставе. Сliku предмета који се налазе пред нама доноси нам читава бујица ових електричних импулса и ми захваљујући њима видимо и тврђаву на врху брда, и лице свог пријатеља, и знамо колико су ти предмети од нас удаљени.

Наука тек има да разјасни све ове појаве, које су толико загонетне, а за нас ипак тако обичне, свакидашње, да о њима готово никад и не размишљамо.

ока, њихово дејство је тако савршено усклађено да обе слике које преко њих добијамо видимо као једну.

Очно сочиво, које је с обе стране испупчено, бива већ приликом свог стварања тако прецизно постављено да његово средиште лежи тачно у осовини светлосних зракова, који ће се тек неколико месеци дојније, приликом доласка новорођенчета на свет, проћи кроз њега. Оно има једну изванредну особину коју нема ниједно стаклено сочиво: у стању је да, зависно од удаљености предмета, мења своју кривину, тако да жика пре ломљених светлосних зракова увек пада на најосетљиви део мрежњаче, на тзв. жуту мрљу.

Испред сочива, слично бленди на фотографском апарату која регулише количину пропуштене светлости, налази се дужица. Према количини светлости у њој, разликујемо разне боје очију. Овај прстенасти застор, чијој се боји тако често дивимо, окружује отвор који називамо зеницом. При слабом осветљењу дужица се скупља и проширује зеницу, да би у око допрла већа количина светлости. Код камере фотограф мора сам да регулише бленду; у оку тај процес тече аутоматски, под дејством јачине светлости.

Испред зенице и дужице налази се провидна рожњача. Она се наставља у беоначу и њих две чине спојни оточак очне јабучице. Рожњача је у суштини кристално јасни прозор нашег ока. Она нема крвних судова, да не би каква сенка реметила чистину нашег вида. Њу својом течносту, која има дезинфекционо дејство, стално квасе сузне жлезде. Испред овог „прозора“ налази се застор од очних капака. Њихова унутрашња страна превучена је влажном слузокожом, која бар једном у минути пребрише очне јабучице и превуче их новим слојем сузне течности. Отуда на нашем оку онај блистав изглед.

Са оваквим оптичким апаратом као што су сочиво и дужица нашег ока не може се по

ПАУЦИ „БОЛЕАДОРИ“

Познато је да пауци хватају жртве помоћу мрежје. Међутим, постоје пауци који то чине и на други начин. Тако, на пример, паук мастофора, који живи у Северној Америци, не лови мрежом, него свиленом нити на чијем се крају налази кап лепљиве течности. Ту нит овај паук баца на своју жртву исто онако као што јужноамерички пастири бацају болу, нарочиту врсту замке. Још пре него што су они научили да лове том замком (камење везано за крајеве ремена од сирове коже) паук мастофора је већ био савршен „болеадор“.

Паук мастофора није редак у Северној Америци. Он се налази свуда, па и у парковима великих градова. Већини људи његов начин лова је непознат, јер лови само ноћу. Већи је од обичног паука. Леђа су му украшена шарамма. Ако га узмемо у руку, он се савије у клупче и не даје никакве знаке живота. Први сумрак, то је време када се он припрема за лов. Пре тога направи свилену нит чије крајеве причврсти за неку грану, док средина лабаво виси. Тако је направно неку врсту трапеца који му служи као ослонац при лову. После тога мастофора направи другу нит на

чијем се крају налази капљица лепљиве течности. Један крај те нити спојен је са трапезом. Средињу нити држи паук пипком, док крај на коме се налази капљица — виси.

Кад се мастофори приближи неки ноћни лептир или други инсект, онда мастофора сачека да му жртва дође надомак. Затим завитла нит и лепљива кап погађа инсекта па се прилепи за њега. Жртва је ухваћена и сви покушаји да се ослободи остају јој узалудни. Пошто је завршио тај посао, паук мастофора прилази жртви коју умртвљује отровним уједом, затим је увије свиленом нити, тако да личи на мумију. Пошто исиса сокове из тела инсекта, који му служе као храна, и пошто се засити, онда мастофора исече нити које везују жртву и пушта је да падне са трапеца. У току ноћни мастофора понекад још нешто улови, али је обично после првог лова сит.

Не треба мислити да мастофора долази увек лако до хране. Често се дешава да ноћна узалудно чека жртву. Догађа се и то да добу и већи инсекти, али их лепљива капљица не може да задржи. Стрпљење је велика особина свих паука, па ни мастофора није изузетак; он се не окањује док не наиђе жртва.

ВЕРОВАТИЈИ

ПРВИ АУТОМОБИЛ НА АЉАСЦИ

Први аутомобил на Аљасци био је дело Роберта Шелдона, човека који пре тога никад није видео „кола без коња“. Године 1905 Шелдону је дошло до руке неколико часописа у којима су се налазиле слике и описи аутомобила и аутомобилских мотора. Од старих делова мотора с неког брода и два ланца за бицикл, Шелдон је израдио аутомобил, који се данас као велика реткост чува у „Аљаска-музеју“ у Фербанксу.

ља Самоједа. Ти пси имају веома дугу длаку, која постаје мека и сјајна као свила ако се добро негује. Досетљива Марија Грило његовала је своје псе и од њихове длаке начинила је себи зимски капут и капу.

ТРЕЋА „ЖЕНА“

Индуси су обично веома сујеверни и, између осталог, верују да број три доноси несрећу. Због тога се ниједан Индус неће ожени ни трећи пут. Ипак, многи од њих ступају у четврти брак. Они то постижу на тај начин што се после друге жене „ожене“ голубицом

БОЉА ОД СВИХ МАЈСТОРА

У енглеском граду Пену налази се торањ с часовником, који је подигнут још 1715 године. Часовник на кули радио је исправно све до 1910 године. Отада па све до 1925 године најчувенији часовничари из читаве Европе узалуд су покушавали да га оправа. Тек после петнаест година, Патриција Катберт, тринаестогодишња ученица у једној часовничарској радњи, успела је да оправи покварени часовник, који и данас исправно ради.

и кад она угине они се, као удовци, мирно жене четврти пут, верујући да су тако избегли несрећу.

ЧУДЕСНО СПАСЕЊЕ

Авијатичарском капетану Џону Паладину из Литл Рока, у Арканзасу, који је управљао авионом на млазни погон, догодила се пре непуних две године озбиљна незгода. За време једне вежбе мотори на његовом авиону одједном су престали да раде. Два његова друга, која су се са својим апаратима налазила недалеко од њега, сместа су му поштекла упомоћ. Они су,

ОДЕЛО ОД ПСЕЋЕ ДЛАКЕ

Марија Грило са Њуфаундленда има на свом имању неколико великих петнаест минута, све до аеропаса чија је постојбина зем

један с једне а други с друге стране, подметнули крила својих авиона под крила оштећеног апарата и тако га носили читавих петнаест минута, све до аеропаса чија је постојбина зем

ВУЧКО

НОВИ ДОЖИВЉАЈИ

WALT DISNEY

ТАКО МИ ЈЕ ЖАО, ТАТИЦЕ! ИМАМ СЛИКЕ СВИХ ДРУГОВА, СЕМ ТРИ МАЛА ПРАСЕТА!

КАКО ТО? ВЕЋ ОДАВНО ЧЕКАЈУ ДА НАИЂЕ ПУТУЈУЋИ ФОТОГРАФ ДА СЕ СЛИКАЈУ...

ФОТОГРАФ ЈЕ ЈАВИО ДА ЋЕ ДАНАС ДОКИ!

АА... ТАКО...

ШТА? ВЕЋ ЈЕ ТРИ! ТИ ОСТАНИ, ЈА ИМАМ НЕКИ ПОСЛОВНИ ГАСТАНАК!

ХИ! ХИ! ОВО ЈЕ ДОБРО СМИШЉЕНО ПРЕСРЕШКУ ФОТОГРАФА И...

Са свих СТРАНА

ПРВЕ СЛОВЕНАЧКЕ НОВИНЕ

Четврти јануар 1797 године претставља значајан датум у историји словеначког новинарства. Тога дана у Љубљани је изашао први број првих словеначких новина — „Љубљанске новине“.

Ове новине биле су формата црног речника, а ретко кад имале су више од осам страна. Иако им је обим био тако мали, ипак се по њиховом називу јасно види да је Валентин Водник, покретач овог листа, имао циљ да издаје новине, а не часопис или алманах, према укусу ондашњег времена. У „Љубљанским новинама“ било је свега што је онда интересовало радозналог читаоца. Налазиле су се ту вести из домаћег и страног света, из области културе, економске белешке, фељтон о словеначком језику итд. У њима је било много вести и о „генералу Бонапарту“. Вредни уредник „Љубљанских новина“, бележећи вести о Наполеону, није у то време ни помислио да ће бити касније његов одушевљени присталица. У првом броју Водник је објавио једну своју песму у којој приказује долазак нових времена и нових погледа на свет.

„Љубљанске новине“ нису биле дугог века. Оне су до јула 1798. излазиле двапут недељно, а доцније, због слабог одзива публике, само једанпут. Престале су да излазе 1800 године. Узроци су томе економски, јер је доба наполеоновских ратова време економске депресије у Словенији. Валентин Водник, први словеначки новинар, умро је 8 јануара 1819 године.

ДРЕН

Дрен је висок грм који расте по брежуљцима и шумама. Процвета с пролећа. Цветови су му жути, а плодови кад су зрели црвени и наксисли. Дрво му је јако и употребљава се у занатству. Ово грмље људи не гаје, али његов плод-древњике употребљавају одавно. Од њих се прави пекmez и слатко, а плод и корен употребљавају се за лечење грознице и маларије. Још римски песник Овидије, када је био у прогонству у Добруци, помиње дрен у једној песми коју је испевао некој лепотици. Он каже: „Лице јој погледа као што погледа позно мишице на вивовој лози кад за пола бербе дозвате први зимски кралеви, или као оне дунје, већ зреле, под чијим се терглом савијају гране, или као дрвњике кад још нису узреле за трезу.“ Дрвњике се једу кад су сасвим зреле. У нашим старим тропикама помиње се да су оне у средњовековној Србији изиошце и на трезу.

РИМСКИ ВОДОВОДИ

Стари Римљани умели су да граде добре друмаве, али остаци њихових водовода показују да су и у том послу били добри мајстори. Римски водовод није се постављао у земљу као што се то данас чини, него се градио изнад земље, на високим каменним стубовима. Римљани, градећи водовод, давали су водоводним цевима равномеран нагиб низа страну на целом путу. Римски водовод Аква Марциа био је дуг сто километара, док је растојање између почетка и краја овог водовода у правој линији износило свега педесет километара. Да су градитељи старог Рима знали принципе данашњег грађења, онда би и тај водовод био дуг свега педесет километара. Због непознавања закона физике, они су изградиле педесет километара грађевине више него што је требало.

АЛПСКА КОКОШ

Алпска кокош или снежница сродна је тетребу. Она живи у северним крајевима Европе и Америке, а има је и у високим пределима Карпата, Алпа и других планина Средње Европе. Лети је смеђе-сиве боје, а зими је бела, осим ретких пера која су црна. Иначе, на северу је потпуно бела и прилагођена је природи као и бели зец, такође становник тих крајева.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

НАЈНОВИЈИ „ЕЛЕКТРОНСКИ МОЗАК“

Недавно је израђен један нов „електронски мозак“ који је у стању да два дванаестостифрена броја помножи за двестотинити део секунде и да „упамти“ четири милиона речи. Једини му је недостатак, по мишљењу његових творца, што не може да игра шах.

Ова електронска машина за рачунање, названа скраћено „Оракле“, сматра се за досад најбржу машину на свету. Она се може употребити у разне сврхе. За седамнаест секунди „Оракле“ решава математички проблем за који би људима било потребно 120 година. Такав један проблем требало је решити да би се могао начинити план за „атомску пех“. „Памћење“ ове машине налази се у магнетној траци на којој се снимају речи и бројеви.

Ипак, према изјави стручњака, „памћење“ је још увек Ахилова пета свих „електронских мозгова“. Ако је оно доволно обимно, машина ради споро, а рачуна ли потребном брзином, онда није у стању да „упамти“ све појединости. И „Оракле“ пати од тога, па зато и не може да игра шах.

ПСИХИЈАТРИЈА И ЗА СЛОНОВЕ

Дирекција зоолошког врта у Лохансбургу није знала како поново да „одобровољи“ слоницу „Нону“, па је нашла као једини излаз да је повери психијатрима на лечење. Једног дана она је, с групом деце на леђима, мирно и добродушно каскала по зоолошком врту. Изненада, ветар јој је донео под ноге неке старе новине и од тог тренутка „Нона“ је као ван себе — неће више ни да види децу. Психијатри су се примиле да „уравнотеже“ њено „душевно стање“. Биће неопходно дужи посматрање, изјавио је шеф универзитетске клинике за психијатрију, да бисмо утврдили шта се то збило у потсвести овог дебелокошца.

НОВО КЊИГОВЕЗАЧКО ТУТКАЛО

Ново синтетичко туткало у многоме ће олакшати и убрзати рад око повезивања књига. Оно се употребљава у течном стању и потпуно се осуши већ после неколико секунди. У поређењу с туткалом животињског порекла, одлика му је и у томе што не попушта на влази, нити се јако сапуши на топлоти. Па и кад се књига много употребљава, повез јој остаје чврст, не олаба-

ви се и не доми. Ово ново туткало не могу ни инсекти да оштете. Једна књиговезачка радница успела је да њиме, само на једној јединој машини, за један час повеже више од 20.000 књига црног формата.

НЕМА ВИШЕ ТРАМВАЈА

У Лондону се трамваји потпуно избацују из употребе и замењују аутобусима, трелејбусима и подземним железницама. Рачуна се да ће се добити око 60.000 тона гвожђа од изваћених трамвајских шина.

ИЗ ЖИВОТА ПЧЕЛА

Један стручњак проучавао је дуже времена живот пчела. Он је том приликом утврдио да много зависи од временских прилика колико ће пчеле да раде. Затим је запазио да пчеле понекипут почну свој посао тек кад јутро прилично подмакне, као и да нерално напуштају своје кошнице ако је температура испод 17 степени Целзијусових. Јер, кад је хладно, пчеле не могу довољно брзо да машу крилима. Оне такође не напуштају кошницу ни кад дува јак ветар.

„РУДА“ ЗА ОДВЛАЧЕЊЕ ПОКВАРЕНИХ ВОЗИЛА

Тешкоће око одвлачења покварених моторних возила на место оправке великим делом отпадају употребом нове специјалне „руде“, коју су пронашли и израђују Швајцарци. Она је цилиндричног облика, с федерима и одбојницима, а на оба краја има по две велике кукле, којима се једно за друго закаче оба возила, покварено и оно које га вуче. Ова нова „руда“ много је згоднија од досад у ову сврху употребљаваних челичних конопца, нарочито на кривинама. Цела награва тешка је свега неколико килограма.

ДЕКА-НАВИГАТОР НА АВИОНИМА И БРОДОВИМА

У кабинама многих путничких авиона постављене су провидне географске карте величине 52x41 сантиметар, на којима покретни светлосни знак у сваком тренутку путничким показује место изнад кога авион лети. Тај светлосни путоказ аутоматски померања такозвани дека-навигатор, који се налази у пилотској кабини. И у самој кабини дека-навигатор врши исти задатак, само на други начин. Ту је мапа намотана на ваљак, с кога се постепено одвија према кретању апарата. Тако је пилот у могућности да стално контролише кретање авиона, пошто једна одлика аутоматски уцртава на карти

правац у коме авион лети. Како је теоретски правац на карти већ обележен, при евентуалном скретању с њега пилот може одмах да врати апарат на правилну линију.

Дека-навигатором служе се и многи бродови, а светлосне сигнале њихових копнених станица почели су да примају и авиони. Дека-навигатор самостално, без обзира на атмосферске прилике, утврђује положај авиона. Он ће се и у авијацији примењивати све више, пошто се гради све већи број оваквих копнених станица. Разграната мрежа станица већ постоји у Великој Британији, скандинавским земљама и Немачкој.

НАЈВЕЋЕ НАЛАЗИШТЕ МАНГАНА НА СВЕТУ

Нова налазишта манганове руде откривена су недавно у Француској Екваторијалној Африци. Према процени, резерве руде износе близу 70 милиона тона. Експлоатацијом ове налазишта француско екваторијално подручје заузеле прво место на светском тржишту манганових руде.

ПРОБЕ ЗА СЛУЧАЈ ПОЖАРА

Када захвати пожар једну кућу, често људи не могу да се спасу ни из мањих зграда, акамоли из већих. Због тога се у великим градовима у којима има облакодера често врше проба да би се чиновници и станари увежбали да што пре изиђу из зграде ако би дошло до пожара. Тако је извршена проба са једном зградом у којој ради 600 чиновника. На знак узбуне чиновници су успели да напусте зграду за три минута и десет секунди. Неки успеју и пре да евакуишу зграду.

МОТОРНИ ЧАМЦИ С ПЕРАЛИМА

На швајцарском језеру Четири-Кантона саобраћају брзи моторни чамци који превозе публику као аутобуси. По замисли једног немачког инжењера, ти чамци имају са стране челична пераја и код повећања брзине предњи део чамца изиђе из воде, те се на тај начин смањује отпор и истовремено повећава брзина. Оваквом конструкцијом, чим чамец достигне брзину од четрдесет километара на час, он се оддели од воде и брзина му се двоструко повећава, тј. на осамдесет километара на час. Наравно под условом да пераја буду правилно постављена, што се може регулисати из унутрашњости чамца.

...град Бруса, у Мајој Азији сматра се

...Свиленим Путем називан је пут који је водно поред Каписког Мора, преко Тјеншана и долином реке Тариме, све до Свиленог Града на реци Хоанхоу. Пут је добио своје име због тога што су се њиме још у Старом веку кретали каравани који су из Кине доносили свилу и друге скупоцене тканине.

као најпогодније место на свету за гајење свилених буба.

...бутна кост једног нормално развијеног човека може да издржи терет од хиљаду килограма, а да се не преломи.

...грађење Диоклецијанове палате у Сплиту трајало је десет година, од 295 до 305 године.

...Отон Жупанчић, велики словеначки песник, објављивао је своје прве радове под псеудонимом Смиљан Смиљанич, а затим под именом Гојко.

...реч телефон долази од грчких речи

цимет добија се од коре једног дрвета које личи на лавор. Циметово дрво расте само на Цејлону.

...миришљави зачин

...две стотине година пре наше ере римски трибун Опције донео је закон против раскоши. По том закону женама је било забрањено да носе хаљине од пурпура, да на себи имају више од 37 грама златног накита и да се, сем на свечаностима, возе на колима. Опције закон био је на снази 20 година.

...орлови, лабудови, гавранови и врानе могу да живе дуже од сто година

„теле“, што значи да леко, и „фонос“, глас.

...иако се боја у браја у безалкохол-

на пића у њој има два до три процента алкохола.

Водоравно: 1) део руке; 2) земља у северозападној Африци; 3) притока Дрине; 4) женско име; 5) одређени део грчачке стазе; 6) мера за површину; 7) женско име; 8) лична замишљавања; 9) део пушке; 10) животиња из класе водених зглаварца; 11) кошљороба умерено топлотна мора; 12) сужњи; 13) ограда; 14) узвик; 15) планина крај Београда; 16) коњ; 17) пас (провинциј); 18) предлог; 19) пристаниште у Финској Заливу; 20) поклон; 21) основа; 22) врста мениже; 23) страна женског име.

Усправно: 1) слатководна риба; 2) Арабљани; 3) упитна замишљавања; 4) лука у Израелу; 5) шаховски термин; 6) лична замишљавања; 7) мушки глас; 8) поприште борби; 9) с предумишљајем (правнички израз); 10) пољопривредна алатка (множ.); 11) природа, људ; 12) муслиманско мушко име; 13) преноћиште; 14) позоришна уметничка игра; 15) познати аустријски фудбалски клуб; 16) планинска сова; 17) врста чистокрвниог коња; 18) рибари; 19) вео (тур.); 20) предлог; 21) главни град једне суседне државе; 22) лична замишљавања (у падежу).

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

КОЛАЧИ

Мама мајог Душка позвала је његове другове на рођендан. Да би их почастила, купила је колаче у посластичарници. Она је хтела да свако дете добије по два колача. Али, кад су деца стигла, приметила је да се преварила у рачуну и да колача нема довољно. Позвала је ћерку Гордану и рекла јој: „Иди у посластичарницу и донеси један и по пут толико колача колико већ имамо, и још пет комада. Онда ћемо моћи сваком детету да дамо по два колача.“

Можете ли да израчунате колико је колача недостајало ако вам кажемо да је било двадесеторо деце? Ако не можете, кажемо вам. Колача је требало да буде укупно 40. Гордана је из посластичарнице донела један и по пут колико их је већ било плус пет комада. Ако тих пет комада одбацимо, остаје свега 35. Значи да је Душкова мама

била купила 14 колача, јер је 14 + 14 + 7 = 35. Дакле, недостајало је 26 колача.

ДВА КВАДРАТА И ЧЕТИРИ ТРОУГЛА

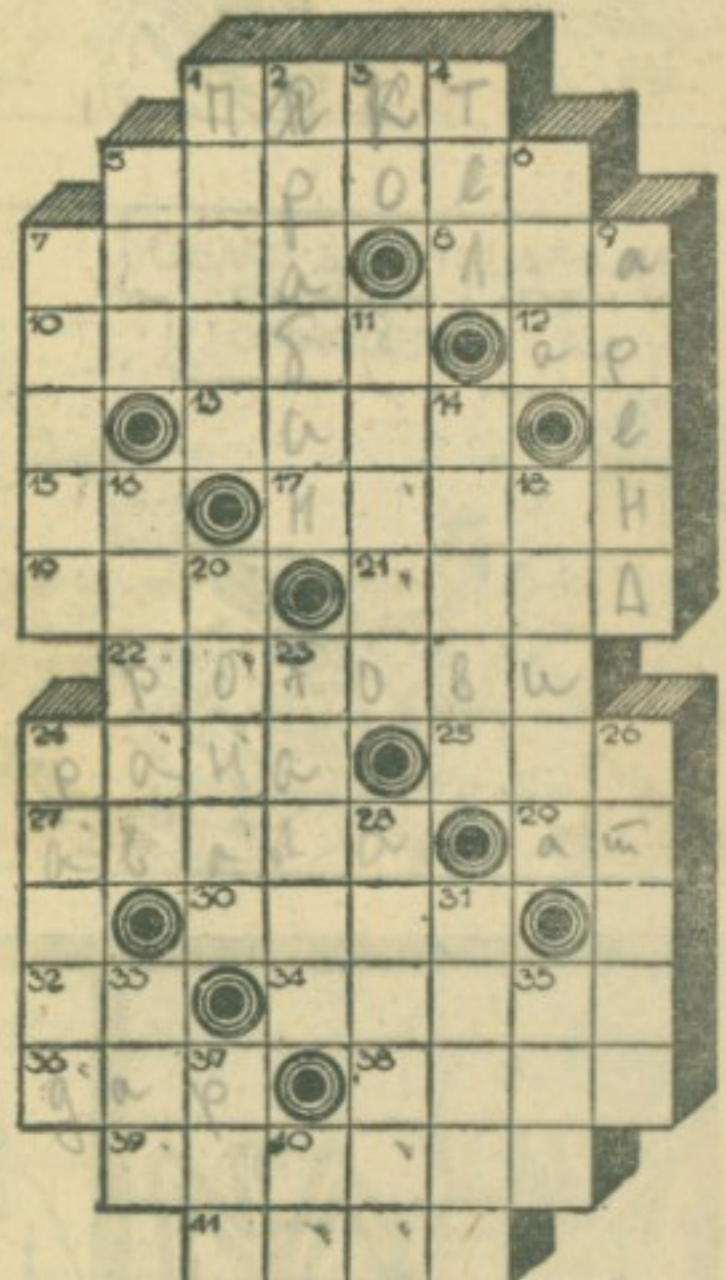
Узмите осам шпобица и покушајте да направите од њих два квадрата и четири правоугла троугла.

Ако не будете успели, одговор ћете наћи на слици коју вам дајемо.

УЗАНИ КАНАЛ

Као што видите на слици, шест лађа броди једним узаним каналом, и то три у једном, а три у другом правцу. Међутим, једино место где би могле да се

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ ПРОЈА

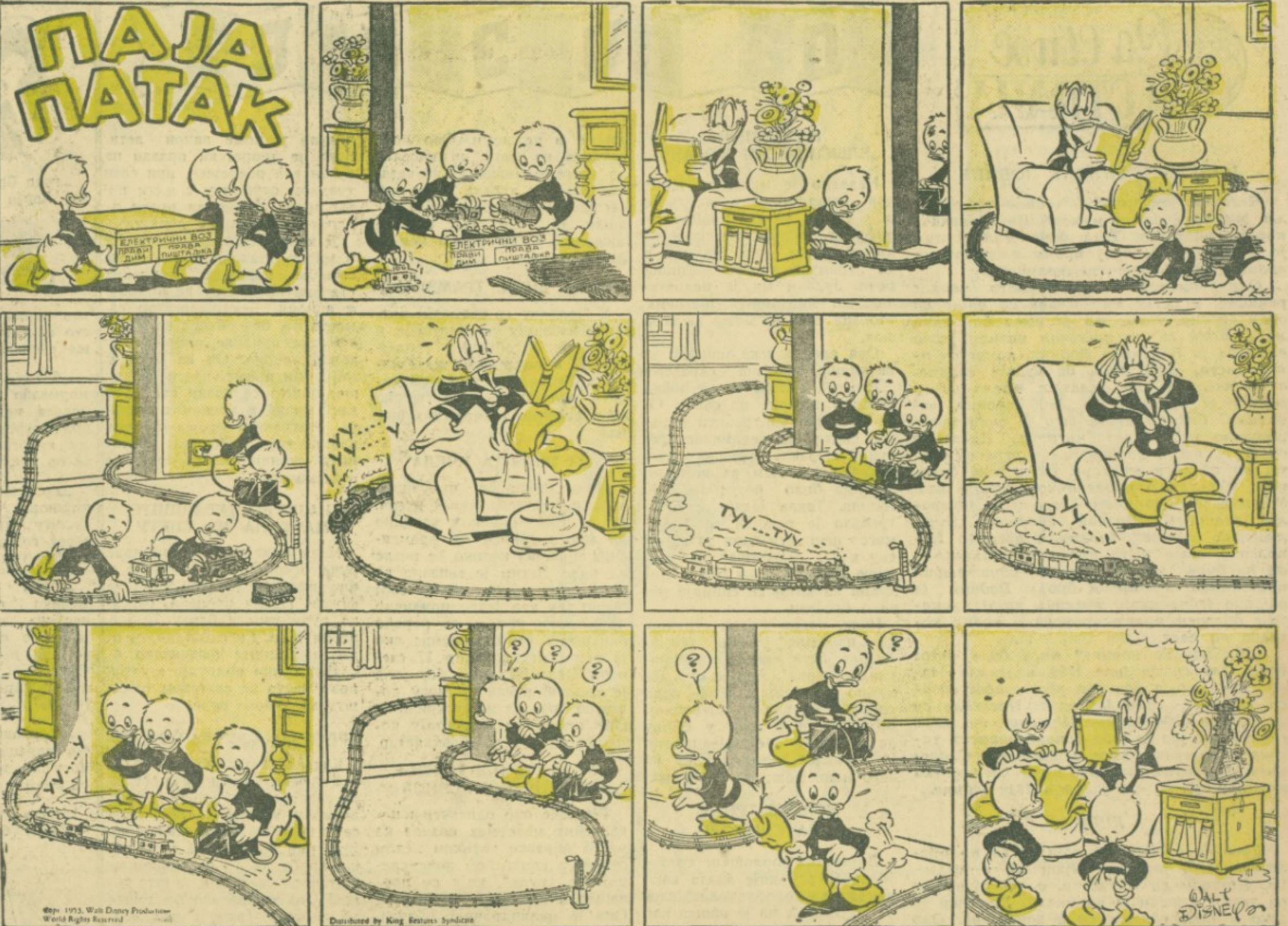
Водоравно: 1) меморијал; 2) атаман; 3) са; 4) оми; 5) Рак; 6) Илари; 7) ас; 8) Ла Валета; 9) бата; 10) азбука; 11) Риварол; 12) Ава; 13) Арктик; 14) ескадра; 15) ко; 16) пролог; 17) опасност; 18) еп; 19) кит; 20) окarina; 21) Амур; 22) Акаба; 23) Наташ; 24) Асан; 25) алт; 26) Па; 27) пе.

Који је одговор шаран?

- 1) Прву збирку стихова у српској књижевности дао је: Глигорија Трлајић Јован Мушкатиновић Алексије Везилић Доситеј Обрадовић
- 2) Полиглот је: историчар математичар човек који говори више језика музичар

Одговор: 1) Прву збирку стихова у српској књижевности дао је Алексије Везилић (рођен у Керу, у Бачкој, 1753 године а умро у Новом Саду 12 јануара 1792). Био је учитељ у Карловцима, а слушао је и права у Бечу, затим учитељ немачког и латинског језика у Карловцима и најпосле православних румунских школа у великоварадском дистрикту. Главно књижевно дело му је Кратко писанье о спокојној жизни (Беч 1788). То је низ побожно-поучних размислања о животу и људским страстима, а у другом делу су пригодне и китњасте похвале важнијим Србима из свију сталежа. Његова поезија са чисто уметничког гледишта нема вредности, али поменути спев представља један од најранијих покушаја српске уметничке поезије. То је прва збирка стихова у српској књижевности.

2) Полиглот је човек који зна практично да се користи великим бројем језика, док је лингвиста човек који поседује научно знање страних језика.

ПУСТОЛОВИНЕ МАЛОГА ЧОНИЈА, МОРНАРА ТОМА ТРАУТА И КИНЕЗА ШАНГЛИНА

ТОМ ТРАУТ ЈЕ ОСЛОБОДИО ЧОНИЈА И ШАНГЛИНА, А ВОДИ ГУСАРА НИЈЕ ОСТАВИО НИ ПРЕБИЈЕНЕ ПАРЕ...

НЕОПИСИВО
Гаја ради школски задатак који гласи: „Опишите радост коју сте осетили кад сте примили неки поклон.“ Гаја је задатак овако саставио: „Јуче сам од ујка Паје примио један леп поклон. Радост коју сам осетио била је неописива.“

КАД ЈЕ ЗИМА
— Тетка Белка, смем ли да одем на пошту да однесем ово писмо?

— Не можеш, по овом времену ни пса не пуштају на улици. Хорације ће га већ однети на пошту!

ТРЕЋИ РАЗЛОГ
Пера Ждера опомиње једном Гају, да не једе тако халапљиво као што је почео, па му каже: — Гајо, није лепо да тако једеш! Друго, то није ни здраво да се тако једе... А треће, ако тако продужиш неће ништа остати за нас...

МАЛИ МИГА

